

KS. ZBIGNIEW MAREK SJ
AKADEMIA IGNATIANUM KRAKÓW
ORCID 0000-0002-4580-1819

FORMACJA KATECHETÓW W UJĘCIU DYREKTORIUM O KATECHIZACJI¹

W *Dyrektorium o katechizacji* katechetą nazwano chrześcijanina, „który otrzymuje szczególne powołanie od Boga. Powołanie to – przyjęte w wierze – uzdalnia „do posługi przekazywania wiary i dawania początku chrześcijańskiemu życiu”². Podjęcie i wypełnianie tego zadania czyni z katechety misjonarza – podmiot uprawniony „przez Kościół do przekazywania Ewangelii oraz towarzyszenia i wychowania w wierze”³. Z racji przyjętych sakramentów chrztu i bierzmowania staje się on świadkiem wiary i strażnikiem pamięci o Bogu; nauczycielem i mistagogiem oraz towarzyszem i wychowawcą osób powierzonych mu przez Kościół⁴. Przy wypełnianiu tego zadania Kościół niósł i niesie katechetom pomoc nazywaną formacją. Świadomość jej potrzeby skłania do refleksji nie tyle nad jej zasadnością, co raczej nad jej skutecznością. Innymi słowy: co Kościół może czynić na rzecz formacji katechetów, by była ona realnym wsparciem w wypełnianiu ich misji?

1. Formacja

Podejmując tematykę formacji katechetów należy najpierw zauważyć, że termin ten związany jest z osobą i procesami jej całościowego rozwoju. Jest on wyprowadzany od łacińskiego słowa *formare* – kształtować. Objaśnień tego terminu nie znajdziemy ani w *Encyklopedii katolickiej* (1989 r.), ani w *Wielkiej encyklopedii PWN* (2002 r.). W tej ostatniej znajdziemy jedynie jego odniesienie do grup nazwanych formacjami.

Pierwotne znaczenie terminu *formacja* zakorzenione jest w starożytnej tradycji, która odwoływała się do pracy rękodzielniczej (formowanie naczyń) po to, aby zwracać uwagę na potrzebę podejmowania podobnych działań w zakresie

---

¹ Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2020. Odtąd skrót: DK.

² DK 112.

³ DK 132.

⁴ DK 113.

wychowywania. Tradycję tę podjęło już wczesne chrześcijaństwo i podobnie jak w starożytności łączyło ją z wychowywaniem. Na przestrzeni wieków terminowi temu nadawano różne akcenty. Zazwyczaj był on odnoszony do inicjatyw wspomagających rozwój religijny osoby⁵. W teologicznej refleksji nad formacją zostaje podkreślona potrzeba wspomagania osoby w osiągnięciu dojrzałości wiary na wszystkich etapach życia⁶. Natomiast z pedagogicznego punktu widzenia odnosi się ją do całokształtu „działań osoby lub instytucji zmierzających do ukształtowania w drugim człowieku postawy duchowej rozumianej jako stałe ustosunkowanie się osoby do wartości przedmiotu obejmującej swoim zakresem jej sferę poznawczą, emocjonalno-wartościującą i behawioralną”⁷. Wyjaśnienia te wskazują na bliskoźnaczność terminów: *formacja*, *wychowanie* i *samowychowanie* oraz *kształcenie*⁸. Charakterystyczne jest przy tym to, że w formacji promowany jest duchowy wymiar ludzkiego życia, a w szczególności jego godność, sens i zdolność kierowania się głosem sumienia.

Formacja człowieka ma sprzyjać nabywaniu niezbędnych do życia umiejętności, wyrażanych poprzez poziom osiągniętej dojrzałości ludzkiej i religijnej⁹. W tym miejscu pokrótce zatrzymam się na przybliżeniu kilku uwag odnoszących się do formacji religijnej, które podał święty Ignacy Loyola w książeczce *Ćwiczenia duchowne*. Proces formacji oparł na postawianym rekolektantowi pytaniu: „kim jest?”. Refleksja nad tym pytaniem ma pomóc w zrozumieniu, że człowiek został stworzony na podobieństwo i na obraz Boskiego Majestatu po to, by chwalić, czcić i służyć swemu Stwórcy¹⁰. Przyjęcie tej prawdy domaga się od człowieka „uporządkowania swojego życia” i „przewyciężenia samego siebie”¹¹. Z tym zaś wiąże się wysiłek przewyciężania zmiennych stanów uczuciowych, instynktowych skłonności, upodobań, sympatii, antypatii, a także mniej lub bardziej trwałych przywiązań do osób i rzeczy, a więc wszystkiego, co uniemożliwia „wyrwanie się z miłości własnej, ze swej woli i ze swoich własnych korzyści”¹². Tak więc chęć uporządkowania swojego życia ma wyzwalać w osobie gotowość do działania, zmierzającego do przewyciężenia różnych form zniewolenia i przywiązywania się do dóbr materialnych, „na rzecz krzewienia postaw «nowego człowieka», rodzących się

⁵ A. Zellma, *Formacja katechetów*, w: *Leksykon katechetyczny*, red. J. Kochel, J. Kostorz, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2022, s. 163.

⁶ L. Borello, *Formacja stała (edukacja permanentna)*, w: *Słownik katechetyczny*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2007, s. 270.

⁷ H. Wejman, *Formacja duchowa*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, Wydawnictwo „M”, Lublin–Kraków 2002, s. 281.

⁸ M. Nowak, *Pedagogiczny profil nauk o wychowaniu*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, s. 263–266.

⁹ L. Borello, *Formacja stała (edukacja permanentna)*, w: *Słownik katechetyczny*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2007, s. 269.

¹⁰ Św. Ignacy Loyola, *Ćwiczenia duchowne*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2013, nr 235.

¹¹ Św. Ignacy Loyola, *Ćwiczenia duchowne*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2013, nr 21.

¹² Św. Ignacy Loyola, *Ćwiczenia duchowne*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2013, nr 189.

w przyjaźni z Chrystusem w życiu wewnętrznym, ożywianych przez sakramenty i wiarę przekazywaną w Kościele, czerpaną codziennie na modlitwie”¹³.

Podążając przedstawionym tokiem myślenia można mówić, że „formacja, korzystając również z czysto ludzkich kompetencji, jest przede wszystkim umiejętnym otwieraniem się na Ducha Bożego, który dzięki gotowości osób i matczynej trosce wspólnoty, upodabnia ochrzczonych do Jezusa Chrystusa, tworząc w ich sercach oblicze Syna, posłanego przez Ojca, by nieść ubogim przesłanie zbawienia”¹⁴. Wynika z tego, że znaczenia nadawane terminowi *formacja* pokazują, że jest ona obecną w życiu każdego człowieka konkretną rzeczywistością, niekiedy nawet nieuświadomioną. Nie można przy tym pominąć również i tego, że w procesie tym mamy do czynienia z trzema podmiotami. Triadę taką tworzą: Bóg oraz uczestniczący w tym procesie ludzie: formator/wychowawca i osoba formowana/wychowanek. Owocem współdziałania tych podmiotów staje się synergia, która wnosi do życia osoby formowanej (wychowanek) i formującej (wychowawcy) nową jakość: otwarcie na działanie Boga, który jest ostatecznym sprawcą wewnętrznego wzrostu człowieka¹⁵ i który przed nim odsłania nowe perspektywy rozumienia siebie i świata¹⁶.

Formacji nie należy identyfikować z metodą działania, lecz z drogą, na której człowiek posługuje się swymi naturalnymi władzami uzdalniającymi osobę do dobrego użycia posiadanej wolności oraz do zintegrowania przeszłości, teraźniejszości i przyszłości swojego życia, tak by wybrać i zaangażować się „w służbę Króla wiecznego i Pana wszech rzeczy”¹⁷. W tych działaniach chodzi o to, by przebywanie określonego odcinka tej drogi sprzyjało i inspirowało rozwój osoby we wszystkich wymiarach: intelektualnym, wolitywnym, emocjonalnym i duchowym¹⁸. Co więcej, waga, jaką w ćwiczeniach duchowych przywiązuje się do poszanowania wolności rekolektanta, sprzyja rozwojowi jego władz duchowych: rozumu, uczuć i woli oraz poszukiwaniu prawdy.

Innym charakterystycznym rysem nadawanym formacji przez świętego Ignacego Loyolę jest wprowadzenie do tego procesu kierownika ćwiczeń duchowych. Jego

¹³ M.R. Jurado, *W kierunku pedagogiki chrześcijańskiej*, „Horyzonty Wychowania” 2006/5 (10), s. 88–89.

¹⁴ Papiaska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2020, nr 131.

¹⁵ H. Wejman, *Formacja duchowa*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Wydawnictwo „M”, Lublin–Kraków 2002, s. 281–282.

¹⁶ Z. Marek SJ, A. Walulik CSFN, *Pedagogika Dobrej Nowiny. Perspektywa katolicka*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum, Kraków 2020, s. 77–79.

¹⁷ J. Servais SJ, *Czy pedagogika ignacjańska jest nadal aktualna i czym ona właściwie jest?*, Wykład wygłoszony w dniu Święta Uczelni Akademii Ignatianum w Krakowie, 11.03.2022 r.

¹⁸ V.J. Duminuco, *Formacja czy indoktrynacja w pedagogice ignacjańskiej?*, w: *Ignatian Pedagogy for the Challenges of Humanism Today/Pedagogika ignacjańska wobec wyzwań współczesnego humanizmu*, WSFP Ignatianum, Wydawnictwo WAM, Kraków 2008, s. 185–186.

zadaniem jest „obecność” – towarzyszenie rekolektantowi na drodze formacji i gotowość słuchania tego, co mówi o swych wewnętrznych doświadczeniach, wywoływanych ćwiczeniami. Nadto ma objaśniać zachodzące w jego życiu wewnętrzną zmiany (stany duchowe – odczuwanie radości, osamotnienia, pokusy) po to, aby łatwiej mu było zrozumieć, „że to Pan jest celem ludzkich dziejów, jest tym do którego zwracają się najgłębsze pragnienia ludzkiego serca”¹⁹, a co za tym idzie – odnaleźć w Nim sens swego życia. Tak więc kierownik ćwiczeń powinien być osobą, która nauczy rekolektanta rozpoznawania swego wewnętrznego stanu oraz rozwijającą samodzielność w rozpoznawaniu, jak Bóg prowadzi daną osobę²⁰. Czynności te można też wiązać z uczeniem, jak chronić się przed niewłaściwą oceną swego stanu wewnętrznego, przed lękiem, zwątpieniem, złudzeniami i błędami. Słowem, towarzyszenie osobie korzystającej z ćwiczeń duchowych zakłada wspomaganie osoby w odkrywaniu sensu swego życia i podejmowaniu decyzji o jego kształcie. Można też przyjąć, że wyznaczona przez świętego Ignacego Loyolę rola pełniona przez kierownika ćwiczeń może zostać przejmowana do innych form formacji człowieka. Formy towarzyszenia na drodze formacji człowieka można też nazwać metodami²¹.

W przekonaniu Ignacego Loyoli towarzyszenie nie może polegać na organizowaniu spektakularnych kursów czy też programów indoktrynacyjnych, ponieważ pod ich wpływem może dochodzić do manipulacji osobą formowaną. Tymczasem, zgodnie z rozumieniem Ignacego, osoba towarzysząca może jedynie wskazywać trudności czy zagrożenia wynikające z danego wyboru rekolektanta (osoby formowanej). Jednak dokonany wybór – niezależnie od tego, jaki on będzie – powinien być w pełni uszanowany. Wynika z tego, że jakiegokolwiek formy nakłaniania, nacisku nie są przez Ignacego Loyolę akceptowane. O tak nakreślonej roli osoby towarzyszącej napisał, że „stojąc w środku, niczym jęczyczek u wagi, niech dozwoli Stwórcy działać bezpośrednio ze swoim stworzeniem, a stworzeniu ze swoim Stwórcą i Panem”²². Był przy tym głęboko przekonany, że tylko przez poszanowanie ludzkiej wolności oraz działania przepełnionego duchem i obecnością Jezusa Chrystusa – *Człowieka-dla-Innych* jest się w stanie zabiegać o ludzki wzrost (rozwój)²³.

Wstrzeżliwa postawa kierownika ćwiczeń ma aktywizować rekolektanta (osobę formowaną) do podejmowania osobistych wyborów i decyzji, które

¹⁹ M.R. Jurado, *W kierunku pedagogiki chrześcijańskiej*, „Horyzonty Wychowania” 5 (2006) 10, s. 92.

²⁰ W. Królikowski SJ, *Wprowadzenie*, [w:] *Św. Ignacy Loyola. Pisma*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2022, s. 117–164–169.

²¹ Z. Marek SJ, *Pedagogika towarzyszenia. Perspektywa tradycji ignacjańskiej*, Wydawnictwo Akademii Ignatianum, Kraków 2017, s. 57 i nn.

²² Św. Ignacy Loyola, *Ćwiczenia duchowne*, Wydawnictwo WAM, Kraków 1996, nr 15.

²³ V.J. Duminuco, *Formacja czy indoktrynacja w pedagogice ignacjańskiej?*, w: *Ignatian Pedagogy for the Challenges of Humanism Today/Pedagogika ignacjańska wobec wyzwań współczesnego humanizmu*, WSFP Ignatianum, Wydawnictwo WAM, Kraków 2008, s. 175.

w ćwiczeniach duchowych nazywane są *rozeznaniem*. Pojęcie to najczęściej występuje w literaturze ascetycznej i jest odnoszone do sfery życia wewnętrznego człowieka. Nie dysponujemy przy tym jakąś jedną ogólną regułą, która opisuje sposób przekazywania nabytych w tym zakresie doświadczeń. Natomiast wydaje się oczywiste, że w rozeznawaniu duchowym (dotyczącym spraw życia wewnętrznego) nie można stosować zasad i norm właściwych dla obszaru oczywistości fizycznych, matematycznych, statystycznych czy metafizycznych. Przy podejmowaniu takiego rozeznawania pomocne mogą okazać się wypracowane przez Ignacego Loyolę *Reguły o rozeznawaniu duchów* (ĆD 313–336). Wprawdzie są one adresowane do osób korzystających z ćwiczeń duchowych, tym niemniej mogą okazać się pomocne w innych okolicznościach związanych z życiem osobistym, społecznym, kulturalnym, a nawet politycznym. Istotą tego procesu należy upatrywać w badaniach przez zainteresowanego (rekoлектanta/osoby formowanej) przyczyn i implikacji posiadanych doświadczeń, rozważeniu możliwości dokonania różnych wyborów wraz z oceną ich skutków w świetle prawdopodobnych konsekwencji. Chodzi więc o podjęcie możliwie optymalnego wyboru, który poprowadzi zainteresowanego najprostszą drogą do upragnionego celu²⁴.

W kategoriach religijnego myślenia nie należy kojarzyć rozeznania z tym, co można odkryć, co można uzyskać z tego życia. Należy raczej odnosić je do rozpoznawania, w jaki sposób można lepiej wypełnić misję powierzona na chrzcie świętym²⁵. Ten sposób myślenia o rozeznawaniu pokazuje, że chodzi w nim o nabywanie określonego stylu życia, a nie o metodę postępowania. To zaś zakłada nabywanie trudnej sztuki wewnętrznego, duchowego odczytywania, w jakim kierunku, ku czemu prowadzą człowieka pragnienia jego serca. Dlatego też rozeznania duchowego nie powinno się kojarzyć z interpretacją rzeczywistości, ale z podejmowaniem życiowych decyzji²⁶. Rozeznanie, o jakim mówi święty Ignacy, ma na celu osobiste rozpoznanie rekoлектanta swych wewnętrznych motywacji i powodów leżących u podstaw wypowiedzianych sądów i podejmowanych decyzji. Uważał też za niezbędne zbadanie przyczyn i implikacji posiadanych doświadczeń, a nadto rozważenie możliwych wyborów. Te ostatnie sugerował ocenić w świetle prawdopodobnych konsekwencji prowadzących do wytkniętego celu²⁷. Dla Ignacego

²⁴ Z. Marek SJ, *Pedagogika towarzyszenia. Perspektywa tradycji ignacjańskiej*, Wydawnictwo Akademia Ignatianum, Kraków 2017, s. 48.

²⁵ T. Kotlewski, *Ignacjańskie korzenie duchowości papieża Franciszka*, „Studia Bobolanum” 2019, vol. 30, nr 3, s. 67.

²⁶ M.P. Gallagher, *Ignacjańskie rozeznanie kultury posmodernistycznej*, w: *Pedagogika ignacjańska wobec wyzwań współczesnego humanizmu/ Ignatian Pedagogy for the Challenges of Humanism Today*, WSFP Ignatianum, Wydawnictwo WAM, Kraków 2008, s. 314–315.

²⁷ F. Jalics, *Kontemplacja. Wprowadzenie do modlitwy uważności*, Wyd. WAM, Kraków 2017, s. 66 i nn; J. Martin, *Jezuicki przewodnik prawie po wszystkim. Duchowość twoje codzienności*, Wyd. WAM, Kraków 2017, s. 404 i nn.

jest nim wewnętrzny rozwój człowieka związany z odkrywaniem i wypełnianiem woli Bożej²⁸.

2. Formacja katechetów

Wskazana wieloznaczność terminu *formacja* jeszcze wyraźniej dostrzegana jest przy odnoszeniu jej do konkretnych osób. I tak w przypadku katechetów należy ją wiązać z pełnioną przez nich misją głoszenia zbawczego orędzia i bycia świadkami wiary²⁹. Pełnienie tej misji wymaga od katechety nie tylko odpowiedzialności za jej wypełnianie, ale też świadomości tego, że sam powinien podejmować trud pełniejszego jej rozumienia. Słowem, powinien mieć świadomość niezbędności podejmowania się trudu autoformacji. Chodzi więc o to, by katecheta miał świadomość tego, że przez swą posługę głoszenia Dobrej Nowiny formuje innych, ale też że ta posługa zobowiązuje go do kontynuowania własnej formacji. Jej podjęcia nie należy uważać za cel sam w sobie, lecz za środek ułatwiający wypełnianie otrzymanej od Boga, a powierzonej przez Kościół, misji³⁰. Dlatego też winno się w niej brać pod uwagę sugestie wpisane w katechetyczną zasadę podwójnej wierności: Bogu i Jego orędziu zbawienia oraz człowiekowi³¹. Upraszczając, można mówić, że w podjętej formacji katechetów winno się zmierzać do pogłębiania relacji katechety z Bogiem i ze środowiskiem, w jakim przychodzi mu żyć i pracować³².

Konkretyzując powyższe postulaty powiemy, że w duchu zasady wierności Bogu działania formacyjne winny być skierowane na pełniejsze rozumienie treści głoszonego przez katechetę orędzia oraz na dalsze rozwijanie osobistych relacji z Bogiem³³. Natomiast odwoływanie się do zasady wierności osobie ma prowadzić do podejmowania świadomych działań prowadzących do osiągnięcia dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej przez:

- a. wewnętrzną wolność i bezinteresowność, oddanie i spójność w działaniu, które katechetę będą czynić wiarygodnym świadkiem wiary;
- b. umiejętność przekazywania wiary i opowiadania o historii zbawienia tak, by rozmówcy czuli się jej uczestnikami;

²⁸ W. Królikowski, *Adnotacje do Ćwiczeń duchowych św. Ignacego Loyoli. Studium teologiczno-pastoralne*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie Kraków 2018, s. 56–57.

²⁹ DK 142; S. Łabendowicz, *Formacja nauczycieli religii*, w: *Leksykon pedagogiki religii*, red. C. Rogowski, Wydawnictwo Księży Werbistów VERBINUM, Warszawa 2007, s. 210.

³⁰ DK 112.

³¹ DK 136

³² DK 146.

³³ W. Cichosz, *Pedagogia wiary we współczesnej szkole katolickiej*, Wydawnictwo TYPO 2, Warszawa 2010, s. 151; Z. Marek SJ, *Pedagogika towarzyszenia. Perspektywa tradycji ignacjańskiej*, Akademia Ignatianum, Kraków 2017, s. 94.

- c. wykształcenie mentalności wychowawczej, która pociąga za sobą gotowość do budowania dojrzałych relacji z innymi po to, aby rozbudzać indywidualne, jak i wspólnotowe procesy uczenia się;
- d. spokojne układanie relacji wychowawczych w wymiarze emocjonalnym po to, by stawać się bardziej wrażliwym na problemy życia wewnętrznego innych i być zdolnym do empatii;
- e. umiejętność kreatywnego korzystania z języków, technik i narzędzi w wypracowaniu własnej drogi pomagania innym w rozwoju wiary; wypracowania realnego planu działania oraz oceny wyników własnej działalności apostołskiej³⁴.

Zgodnie z podanymi w *Dyrektorium o katechizacji* wytycznymi, procesy formacji katechetów winny obejmować trzy wymiary: duchowy, intelektualny oraz pedagogiczny. W tych zakresach w dokumencie wyjaśniono, że w formacji duchowej chodzi o wspomaganie wewnętrznego wzrostu katechety postrzeganego jako osoba wierząca i apostoł Jezusa Chrystusa³⁵ i służąca swym autorytetem braciom³⁶. Chodzi o to, by nie zawiódł zaufania tych, którzy u niego szukają pomocy. Z kolei formacja intelektualna ma umożliwić katechecie skuteczne i odpowiedzialne pełnienie funkcji nauczyciela wiary³⁷. Trzeba bowiem mieć świadomość, że do tego, aby był on skuteczny na polu edukacyjnym, potrzebny jest szeroki wachlarz wiedzy, umożliwiający poprawne wyjaśnianie pytań związanych z ludzką egzystencją³⁸. Natomiast formacja pedagogiczna ma zapewnić nabywanie umiejętności ułatwiania innym doświadczania wiary i pomagać w jej przyjęciu³⁹. Chodzi między innymi o to, by katecheta, będąc autorytetem w sprawach wiary, był w stanie – określając własne stanowisko – uszanować wolność i decyzje innej osoby. Można tu mówić również o nabywaniu umiejętności towarzyszenia pedagogicznego tym, z którymi pracuje.

W refleksji nad zakresem formacji niezbędne jest zwracanie uwagi i dostrzeganie różnic w duchowym, intelektualnym czy pedagogicznym rozwoju osoby formowanej. Różnice te wynikają między innymi z tego, że jedni przygotowują się do wypełniania misji katechety, a inni już ją wypełniają. Świadomość zachodzących różnic staje się poważnym wyzwaniem, przed jakim stoją odpowiedzialni za organizację procesów formacyjnych. W czynnościach tych znaczącą pomocą może być zachęta przekazana w *Dyrektorium o katechizacji*, by proponować świadome podejmowanie działań służących ich rozwojowi duchowemu poprzez korzystanie z towarzyszenia

---

³⁴ DK 149.

³⁵ DK 136–139.

³⁶ DK 142.

³⁷ DK 143–145.

³⁸ J. Horowski, *Wychowanie moralne według pedagogiki neotomistycznej*, Wyd. Naukowe UMK, Toruń 2015, s. 246.

³⁹ DK 149.

duchowego⁴⁰. W dokumencie tym nie podano szczegółów opisujących, na czym winno ono polegać, co może znaczyć korzystanie z wielu różnych jego postaci. Jednej z nich dostarcza pedagogia ćwiczeń duchowych świętego Ignacego Loyoli.

Powyższe spostrzeżenia zdają się określać specyfikę formacji katechetów. Winna ona mieć na uwadze troskę, jaką Jezus Chrystus przywiązywał do formacji swych uczniów. W niej widoczny jest trud włożony w zrozumienie i przyjęcie tajemnicy Jego godności i posłannictwa. Jej poznanie umożliwia człowiekowi dostęp do Chrystusa. Można więc mówić, że formacja katechety w wymiarze teologicznym winna zmierzać w kierunku weryfikacji posiadanego obrazu Boga⁴¹. Natomiast w aspekcie ludzkim winna promować umiejętność słuchania drugiej osoby, bycia z nią przy poszanowaniu jej wolności oraz udzielania odpowiedzi na stawiane jej pytania.

3. Organizowanie procesów formacji katechetów

Mówiąc o formacji katechetów należy mieć na uwadze wszystko to, co nazwiemy formacją ciągłą, ustawiczną. Wpływ na jej skuteczność wywiera wiele czynników, pośród których szczególnie ważną wydaje się podawana motywacja o jej zasadności. Winno w niej chodzić o przekonujące argumenty o jej potrzebie oraz przekonanie zainteresowanych, że takiej formacji potrzebują. Wielorakie aspekty organizacyjne formacji katechetów wymagają od osób za nią odpowiedzialnych dobrego i opartego na zaufaniu współdziałania odpowiedzialnych za katechetów i samych katechetów. Od strony organizacyjnej warto zastanowić się również i nad tym, czy nie byłoby pożytecznym zaproponowanie zainteresowanemu osobie pełniącej rolę podobną do roli kierownika ćwiczeń duchowych, czy też ojca duchownego. Kontakt z taką osobą umożliwi zainteresowanemu własnym rozwojem duchowym lepsze poznanie siebie, swoich zdolności naturalnych i darów nadprzyrodzonych po to, aby bezpiecznie zmierzać własną drogą do Chrystusa.

Konkretyzując powyższe sugestie można mówić o trzech zakresach formacji katechetów. Pierwszy z nich należy odnosić do wymiaru życia duchowego katechety. Ma on dotyczyć udzielania katechezie realnej pomocy w zakresie rozwoju życia wewnętrznego. W szczególności winno się promować działania objaśniające, czym ono jest i jak je rozwijać. Wspomaganiem tych inicjatyw mogą być działania poszerzające wiedzę teologiczną katechety z położeniem akcentów na jej zastosowanie w odniesieniu do ludzkiej egzystencji. W końcu na płaszczyźnie pedagogicznej ważną rolę mogą pełnić wszelkiego rodzaju warsztaty uczące towarzyszenia wychowawczego, czy też nabywania umiejętności kierowania procesami rozeznawania.

⁴⁰ DK 155.

⁴¹ Z. Marek, M. Szczęsny, B. Szoldra, T. Warchał, *Bóg w przedszkolu i szkole. Zarys katechezy przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2000, s. 89 i nn.

Podsumowanie

Na postawione we wstępie artykułu pytanie o to, co Kościół może czynić na rzecz formacji katechetów, by była ona realnym wsparciem w wypełnianiu ich misji, nie znajdziemy jednoznacznej odpowiedzi. Wielu katechetów słusznie uważa się za formatorów. Mają przy tym świadomość, że w przeszłości przeszli procesy formacji katechetycznej, a obecnie sami kierują takimi procesami na mocy otrzymanego od Kościoła mandatu. Towarzyszy temu wewnętrzne przekonanie, że w sprawach wiary są ekspertami i nie potrzebują żadnej pomocy z zewnątrz – od Kościoła. Takie myślenie niesie ze sobą duże wyzwanie dla Kościoła, którego zadaniem jest przekonanie katechety o potrzebie kontynuowania własnej formacji. Ta nieco uproszczona forma powyższego myślenia katechety stanowi duże zagrożenie dla procesów formacji katechetów, która winna przybierać postać formacji ustawicznej. Otwarte pozostaje też pytanie, jak skutecznie przekonywać i motywować katechetów do korzystania z ofert własnej formacji. Być może potrzebne jest wypracowanie założeń programu formacji katechetów, a także powołanie placówki wspomagającej uczestników takiego przedsięwzięcia. Można też oczekiwać wspomaganie osób odpowiedzialnych za posługę katechetów przez biskupa miejsca.

Streszczenie

Formacji człowieka nadawane są różne znaczenia. W artykule podjęte zostało zagadnienie formacji religijnej katechetów, ukierunkowanej na wypełnianie misji głoszenia zbawczego orędzia i bycia świadkiem wiary. Sama formacja winna umożliwiać katechecie pogłębianie własnych relacji z Bogiem i ze środowiskiem, w jakim przychodzi mu żyć i pracować. Na potrzebę takiej formacji katechetów wskazano w najnowszym dokumencie katechetycznym *Dyrektorium o katechizacji*. Problemem pozostaje jej forma. Nie ulega wątpliwości, że winno się ją ukierunkować na osobę Jezusa Chrystusa, zapraszającego człowieka do współpracy w głoszeniu Ewangelii. Spełnienie tego oczekiwania wiąże się z nadawaniem formacji dwojakiego wymiaru: teologicznego i antropologicznego. W pierwszym przypadku chodzi o wspomaganie katechety w pełniejszym poznawaniu treści zbawczego orędzia i rozwijaniu jego osobistych relacji z Bogiem. Natomiast w drugim należy mieć na uwadze działania prowadzące katechetę w osiągnięciu dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej. To z kolei domaga się wypracowania założeń programu formacji katechetów, a może nawet powołania placówki wspomagającej uczestników takiego przedsięwzięcia.

Słowa kluczowe: katecheta, formacja, ćwiczenia duchowe, towarzyszenie.

Summary

FORMATION OF CATECHISTS ACCORDING TO THE DIRECTORY FOR CATECHESIS

Different meanings are given to human formation. The article deals with the issue of religious formation of catechists aimed at fulfilling the mission of proclaiming the message

of salvation and being a witness to faith. The formation itself should enable the catechist to deepen his/her own relationship with God and with the environment in which he/she lives and works. The need for such formation of catechists was indicated in the latest catechetical document: „Directory on Catechesis”. The problem to deal with is the form. There is no doubt that it should be directed to the person of Jesus Christ, who invites a man to cooperate in the proclamation of the Gospel. Fulfilling this expectation is associated with giving two dimensions for the formation: theological and anthropological. As far as the first dimension is concerned, it is a support given to the catechist in obtaining the knowledge of the saving message to more complex extent, and in developing his/her personal relationship with God. The second dimension needs more working out the assumptions of the catechist formation program, and perhaps, even the establishing an institution supporting the participants of such undertaking.

Keywords: catechist, formation, spiritual exercises, accompaniment.

RIASSUNTO

FORMAZIONE DEI CATECHISTI SECONDO IL DIRETTORIO PER LA CATECHESI

Alla formazione umana vengono attribuiti diversi significati. L'articolo affronta il tema della formazione religiosa dei catechisti, finalizzata all'adempimento della missione di annuncio del messaggio di salvezza e di testimonianza della fede. La formazione stessa dovrebbe permettere al catechista di approfondire il proprio rapporto con Dio e con l'ambiente in cui vive e lavora. La necessità di questa formazione dei catechisti è stata indicata nell'ultimo documento catechistico: „Direttorio sulla catechesi”. Il problema da affrontare è la forma. Non c'è dubbio che essa debba essere orientata alla persona di Gesù Cristo, che invita l'uomo a collaborare all'annuncio del Vangelo. La realizzazione di questa aspettativa si associa alla definizione di due dimensioni per la formazione: quella teologica e quella antropologica. Per quanto riguarda la prima dimensione, si tratta di un sostegno dato al catechista per ottenere una conoscenza più complessa del messaggio salvifico e per sviluppare la sua relazione personale con Dio. La seconda dimensione richiede una maggiore elaborazione dei presupposti del programma di formazione dei catechisti e, forse, anche la creazione di un'istituzione che sostenga i partecipanti a questo impegno.

Parole chiave: catechista, formazione, esercizi spirituali, accompagnamento.

Bibliografia

- Borello L., *Formacja stała (edukacja permanentna)*, w: *Słownik katechetyczny*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2007, s. 269–270.
- Cichosz W., *Pedagogia wiary we współczesnej szkole katolickiej*, Wydawnictwo TYPO 2, Warszawa 2010.
- Duminuco V.J., *Formacja czy indoktrynacja w pedagogice ignacjańskiej?*, w: *Ignatian Pedagogy for the Challenges of Humanism Today/Pedagogika ignacjańska wobec wyzwań współczesnego humanizmu*, WSFP Ignatianum, Wydawnictwo WAM, Kraków 2008, s. 173–192.

- Gallagher M.P., *Ignacjańskie rozeznanie kultury posmodernistycznej*, w: *Pedagogika ignacjańska wobec wyzwań współczesnego humanizmu/Ignatian Pedagogy for the Challenges of Humanism Today*, WSFP Ignatianum, Wydawnictwo WAM, Kraków 2008, s. 307–316.
- Horowski J., *Wychowanie moralne według pedagogiki neotomistycznej*, Wyd. Naukowe UMK, Toruń 2015.
- Jalics F., *Kontemplacja. Wprowadzenie do modlitwy uważności*, Wyd. WAM, Kraków 2017, s. 66 i nn.
- Jurado M.R., *W kierunku pedagogiki chrześcijańskiej*, „Horyzonty Wychowania” 5 (2006) 10, s. 83–94.
- Kotlewski T., *Ignacjańskie korzenie duchowości papieża Franciszka*, „Studia Bobolanum” 2019, vol. 30, nr 3, s. 59–70.
- Królikowski W., *Adnotacje do Ćwiczeń duchowych św. Ignacego Loyoli. Studium teologiczno-pastoralne*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2018, s. 56–57.
- Królikowski W., *Wprowadzenie*, [w:] *Św. Ignacy Loyola. Pisma*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2022, s. 117–164–169.
- Łabendowicz S., *Formacja nauczycieli religii*, w: *Leksykon pedagogiki religii*, red. C. Rogowski, Wydawnictwo Księży Werbistów VERBINUM, Warszawa 2007, s. 208–211.
- Marek Z., *Pedagogika towarzyszenia. Perspektywa tradycji ignacjańskiej*, Akademia Ignatianum, Kraków 2017.
- Marek Z., Szcześnie M., Szoldra B., Warchał T., *Bóg w przedszkolu i szkole. Zarys katechezy przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2000.
- Marek Z., Walulik A., *Pedagogika Dobrej Nowiny. Perspektywa katolicka*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum, Kraków 2020.
- Martin J., *Jezuicki przewodnik prawie po wszystkim. Duchowość twoje codzienności*, Wyd. WAM, Kraków 2017, s. 404 i nn.
- Nowak M., *Pedagogiczny profil nauk o wychowaniu*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012.
- Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2020.
- Servais J., *Czy pedagogika ignacjańska jest nadal aktualna i czym ona właściwie jest?*, Wykład wygłoszony w dniu Święta Uczelni Akademii Ignatianum w Krakowie, 11.03.2022 r.
- Św. Ignacy Loyola, *Ćwiczenia duchowe*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2013.
- Wejman H., *Formacja duchowa*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Wydawnictwo „M”, Lublin–Kraków 2002, s. 281–282.
- Zellma A., *Formacja katechetów*, w: *Leksykon katechetyczny*, red. J. Kochel, J. Kostorz, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2022, s. 163–166.

O autorze

ks. Zbigniew MAREK – jezuita. Studia specjalistyczne w zakresie katechetyki ukończył w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Posiada stopień naukowy doktora habilitowanego nauk teologicznych w zakresie katechetyki oraz nauk humanistycznych w zakresie

pedagogiki, a także tytuł naukowy profesora nauk teologicznych. Jest pracownikiem katedry Pedagogiki Chrześcijańskiej w Instytucie Nauk o Wychowaniu w Akademii Ignatianum w Krakowie. Bada współzależności zachodzące między edukacją i religią.